

ROKIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS 2015 M. VISUOMENĖS SVEIKATOS STEBĖSENOS ATASKAITA

IVADAS

Visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, tvarkyti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą charakterizuojančius rodiklius, kad remiantis išsamia informacija apie savivaldybės bendruomenės sveikatos būklę, sveikatos rizikos veiksnius, būtų galima planuoti ir įgyvendinti savivaldybės visuomenės sveikatos gerinimo priemones. Taip pat vykdyti visuomenės sveikatos stebėsenos duomenų sklaidą bei tinkamai informuoti savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškųjų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje.

Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programa yra patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XII-964, nustato šalies sveikatinimo veiklos tikslus ir uždavinius, siekiamus sveikatos lygio rodiklius. Programos strateginis tikslas – pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir pailgėtų jų gyvenimo trukmė, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai.

Lietuvos sveikatos programoje yra nustatyti šie 4 tikslai:

- sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį;
- sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką;
- formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą;
- užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius.

Higienos instituto parengtame leidinyje pateikiami ir aprašomi 2015 m. visuomenės sveikatos būklę atspindintys duomenys Rokiškio rajono savivaldybėje. Pateikiami rodikliai (iš Valstybės deleguotų savivaldybėms visuomenės sveikatos stebėsenos pagrindinių rodiklių sąrašo projekto) atspindi kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos programos (toliau – LSP) tikslai bei jų uždaviniai. LSP iškeltų tikslų ir 4 uždavinių įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenai, parengtas baigtinis pagrindinių rodiklių sąrašas (toliau – PRS), kurį sudaro 51 unifikuotas rodiklis, geriausiai apibūdinantis LSP siekinius.

Statistiniai duomenys surinkti ir ataskaita parengta vadovaujantis Higienos instituto Sveikatos informacijos centro leidiniu „Visuomenės sveikatos būklė Lietuvos savivaldybėse 2015 m.“ ir statistiniais duomenimis bei Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

1. BENDROJI DALIS

1.1. Pagrindinių stebėsenos rodiklių savivaldybėje analizė ir interpretavimas („Šviesoforas“)

Vadovaujantis „šviesoforo“ principu, visos 60 Lietuvos savivaldybių suskirstytos į 5 grupes (po 12 savivaldybių kiekvienoje grupėje):

- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis – geriausias, priskiriamos savivaldybių su geriausia rodikliais grupei ir žymimos **žalia spalva** (pirmas kvintilis);
- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis – prasčiausias, priskiriamos savivaldybių su prasčiausia rodikliais grupei ir žymimos **raudona spalva** (penktas kvintilis);
- likusių 36 savivaldybių rodiklio reikšmės žymimos **geltona spalva**. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

Pagrindinio rodiklių sąrašo analizės ir interpretavimo tikslas – įvertinti, kokia gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje, įvertinant Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste ir kokių priemonių reikia imtis, norint sustiprinti savivaldybės gyventojų sveikatą, bei mažinti sveikatos netolygumus.

Rokiškio rajono savivaldybės gyventojų sveikatos ir su sveikata susijusio stebėsenos ataskaitoje analizuojamų metų rodiklių duomenys pateikiami 1 lentelėje „Rokiškio rajono savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis“.

Remiantis duomenų rodikliais ir jų rezultatais, buvo pasirinktos rodiklių sąrašo reikšmės, tai yra kurių rodiklis yra prastesnis palyginti su šalies reikšmėmis. Sudarius Rokiškio rajono savivaldybės probleminių visuomenės sveikatos sričių sąrašą, buvo atlikta atrinktų rodiklių detalesnė analizė ir vertinimas (žr. „Specialioji dalis“).

Pirmajame lentelės stulpelyje yra nurodyti pagrindinio sąrašo rodikliai suskirstyti pagal Lietuvos sveikatos programoje numatomus įgyvendinti tikslus ir uždavinius. Antrajame stulpelyje pateikiama savivaldybės rodiklio reikšmė, trečiajame stulpelyje – atitinkamo rodiklio Lietuvos vidurkio reikšmė, ketvirtajame – mažiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, penktajame – didžiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, šeštajame – savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme); septintajame stulpelyje – pateikiama Lietuvos sveikatos 2014-2025 metų programoje numatyta atitinkamo rodiklio reikšmė 2020 metams.

1 LENTELĖ. Rokiškio rajono savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis 2015 m.

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis (absoliutus sk.)	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: savivaldybė/Lietuva	Lietuvos siekinys 2020 m.
1	2	3	4	5	6	7
LIETUVOS SVEIKATOS PROGRAMOS TIKSLAS - pasiekti, kad 2025 metais šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai						
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	72,68	74,5	69,1	76,8	0,98	75,8
Išvengiamas mirtingumas	35,43	34,4	27,6	47,0	0,58	
1 TIKSLAS. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį						
1.1 uždavinys – sumažinti skurdo lygį ir nedarbą						
Standartizuotas mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.	54,15	30,4	15,0	75,5	1,63	19,5 (mirtingumo rodiklis)
Mokyklinio amžiaus vaikai, nesimokantys mokykloje, 1000 vaikų	35,18	60,2	27,0	130,2	0,58	
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyv.	4,97	3,4	1,1	8,5	1,48	
Ilgalaikio nedarbo lygis	5,04	2,5	0,6	9,0	2,00	
Gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyv.	-18,51	-11,3	-21,7	-5,5	-1,64	
1.2 uždavinys – sumažinti socialinę ir ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu						
Standartizuotas mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V00-Y89) 100 000 gyv.	156,75	109,8	80,0	169,1	1,39	77,3
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1000 vaikų	361,68	219,5	106,8	496,4	1,65	
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyv.	72,24	38,1	17,0	89,5	1,90	
Sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	25,14	41,9	10,0	115,8	0,60	
2 TIKSLAS. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką						
2.1 uždavinys – kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą						

Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužeistų dėl nelaimingo atsitikimo darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv.	1,03	1,0	0,0	3,0	1,01	
Susižalojimai dėl nukritimų (W00-W19) 65+ amžiaus grupėje 10 000 gyv.	111,69	139,0	83,9	283,2	0,80	
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyv.	76,04	68,9	44,8	126,3	1,10	
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyv.	34,25	72,8	7,3	115,7	0,47	
2.2 uždavinys – kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį						
Standartizuotas mirtingumas dėl atsitiktinių paskendimų (W65-W74) 100 000 gyv.	10,47	4,9	0,0	18,1	2,12	
Standartizuotas mirtingumas dėl nukritimų (W00-W19) 100 000 gyv.	20,02	13,8	0,0	37,7	1,45	
2.3 uždavinys – mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių						
Standartizuotas mirtingumas transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.	14,62	10,5	0,0	30,2	1,40	
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	3,14	3,9	0,0	10,8	0,81	
Transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius (V00-V99) 100 000 gyv.	47,14	65,7	28,4	151,9	0,72	
2.4. uždavinys – mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą						
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km.	397 (Žemės ūkio ir aplinkosaugos statistikos skyriaus)	nėra	nėra	nėra	nėra	nėra
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams, proc.	nėra	nėra	nėra	nėra	nėra	nėra
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams, proc.	nėra	nėra	nėra	nėra	nėra	nėra
3 tikslas. Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą						

3.1. uždavinys – sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą						
Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu (F11, F12, F14, F15, F16, F19, X41, X42, X61, X62, Y11, Y12) 100 000 gyv.	2,58	5,2	0,0	26,1	0,61	
Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15) 100 000 gyv.	33,8	24,9	8,9	64,3	1,50	
Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai) 100 000 gyv.	12,57	65,7	0,0	269,1	0,19	
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	131,5	173,5	120,4	312,7	0,76	
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	133,71	149,7	82,9	270,4	0,89	
3.2. uždavinys – skatinti sveikos mitybos įpročius						
Kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	22,51	32,0	10,6	47,9	0,70	
4 tikslas. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius						
4.1. uždavinys – užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais						
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyv.	35,29	33,6	20,9	59,8	1,05	
Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1000 gyv.	6,85	6,9	5,1	12,0	0,99	
4.2. uždavinys – plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą						
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	3,54	2,1	1,5	4,1	1,66	
Šeimos gydytojų skaičius 10000 gyv.	2,83	7,1	2,8	11,2	0,40	

Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyv.	7,28	8,3	6,0	10,8	0,87	
Savivaldybei pavaldžių stacionarines asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių asmens sveikatos priežiūros įstaigų pacientų pasitenkinimo lygis balais	18,25	18,8	17,4	20,0	0,97	
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	0,00	3,7	0,0	17,2	0	
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20- B24, Z21, A50-A54, A-56) 10 000 gyv.	0,31	3,6	0,0	9,0	0,09	
4.3. uždavinys – pagerinti motinos ir vaiko sveikatą						
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių	8,1	4,2	0,0	14,9	1,93	
2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepavimo apimtys, proc.	97,39	94,2	87,2	100,0	1,03	
1 metų amžiaus vaikų DTP (difterijos, stabligės, kokliušo vakcina), poliomielito ir B tipo Haemophilus influenzae infekcijos skiepavimo apimtys (3 dozės), proc.	97,08	93,5	81,7	100,0	1,04	
Tikslinės populiacijos (6-14 m.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc.	9,96	20,0	6,9	64,8	0,50	
Mokinių dantų ėduonies intensyvumo indeksas	4,01	3,4	1,1	8,3	1,17	
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv.	17,27	5,8	0,0	17,3	2,95	
4.4. uždavinys – stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę						
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv.	924,15	831,5	687,5	1160,50	1,44	
Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C96) 100 000 gyv.	268,1	287,9	233,1	357,1	1,08	
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebravaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyv.	175,29	202,5	123,9	436,3	1,15	
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	27,3	42,6	19,7	71,8	0,64	

Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio prevencinėje programoje 2014 – 2015 m.	42,96	48,4	18,2	73,6	0,89	
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinėje programoje 2013-2015 m.	50,9	50,2	31,3	70,0	1,01	
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos prevencinėje programoje 2014-2015 m.	38,04	50,4	16,7	71,9	0,75	
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupės prevencinėje programoje 2015 m.	37,0	37,4	10,0	54,1	0,99	

Per 2015-uosius metus gyventojų skaičius Lietuvoje sumažėjo 1,12 proc. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2015 m. Rokiškio rajono savivaldybėje gyveno 32191 žmonės. Palyginti su ankstesniais metais, gyventojų skaičius mažėja.

Žemiau pateiktoje lentelėje matome Rokiškio rajono savivaldybės gyventojų skaičius 2016 m. sausio 1 d. ir 2015 m. sausio 1 d., gyventojų skaičiaus pokyčius per metus vienetais ir procentais.

2 lentelė. Rokiškio savivaldybės gyventojų skaičius 2016 m. sausio 1 d. ir 2015 m. sausio 1 d., gyventojų skaičiaus pokytis per metus vienetais ir procentais

Savivaldybė	Gyv. sk. 2016 m.	Gyv. sk. 2015 m.	Pokytis vnt.	Pokytis proc.
Rokiškio r. sav.	31481	32191	-710	-2,21

Šaltinis: Statistikos departamentas

Iš 1 lentelės „Rokiškio savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis“ pateiktų PRS rodiklių reikšmių Rokiškio rajono savivaldybėje palyginimo su atitinkamu Lietuvos vidurkiu rodikliu matyti, kad Rokiškio r. sav. Rodiklis yra geresnis už Lietuvos vidurkį:

- Mokyklinio amžiaus vaikai, nesimokantys mokykloje, 1000 vaikų;
- Sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.;
- Susižalojimai dėl nukritimų (W00-W19) 65+ amžiaus grupėje 10 000 gyv.;
- Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.;
- Transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius (V00-V99) 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu (F11, F12, F14, F15, F16, F19, X41, X42, X61, X62, Y11, Y12) 100 000 gyv.;
- Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai) 100 000 gyv.;
- Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais;
- Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.;
- Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20- B24, Z21, A50-A54, A-56) 10 000 gyv.;
- Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.

Dvylika rodiklių reikšmės patenka į prasčiausių savivaldybių kvintilijų grupę (raudonoji zona), t. y. Rokiškio rajono savivaldybės rodiklis yra prastesnis už Lietuvos rodiklį:

- Standartizuotas mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.;
- Ilgalaikio nedarbo lygis;
- Standartizuotas mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V00-Y89) 100 000 gyv.;
- Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1000 vaikų;
- Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumas dėl atsitiktinių paskendimų (W65-W74) 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15) 100 000 gyv.;
- Šeimos gydytojų skaičius 10000 gyv.;
- Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių;
- Tikslinės populiacijos (6-14 m.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc.;

- Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv.

Kiti rodikliai patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančių kvintilių grupę (**geltonoji zona**), tačiau į juos taip pat reiktų atkreipti dėmesį.

2. SPECIALIOJI DALIS

2.1 Atrinktų rodiklių speciali analizė ir interpretavimas

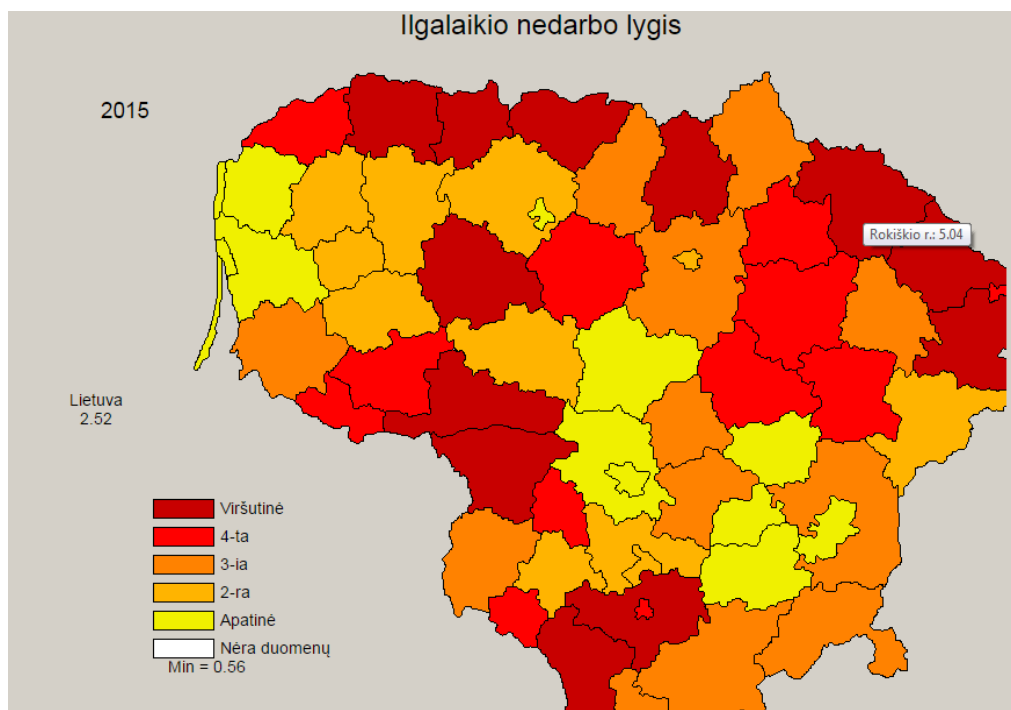
Siekiant įgyvendinti LSP tikslo **„Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį“** uždavinį „Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą“ Rokiškio rajono savivaldybėje reikia suteikti visas sąlygas, jog kuo daugiau žmonių turėtų darbus.

2.1.1 Ilgalaikio nedarbo lygis (proc.)

Rokiškio rajono savivaldybėje registruojamas vienas didžiausių ilgalaikio nedarbo lygis – tai nedarbas, trunkantis ilgiau kaip metus, parodantis darbo jėgos procentą nuo visų galinčių dirbti asmenų. Ilgalaikis nedarbas – vienas iš socialinių-ekonominių poveikio sveikatai veiksnių, kuris turi nemažą įtaką fizinei ir psichinei sveikatai. Rodiklį galima priskirti rizikos sveikatai grupei.

Šalies savivaldybėse ilgalaikio nedarbo lygis pasiskirstęs netolygiai. Mažiausi rodikliai vyrauja pajūryje Kretingos r. sav. – 0,6 proc., Klaipėdos m. sav. – 0,9 proc. Labiausiai ilgalaikis nedarbas paplitęs mažesnėse savivaldybėse Lazdijų r. sav. – 9,0 proc., Alytaus r. sav. – 7,1 proc.

2015 metais Rokiškio rajono savivaldybėje registruota ilgalaikių bedarbių 5,04 procento. 2014 metais ilgalaikio nedarbo lygis rajone buvo dar didesnis – 5,32 procento. Tam įtakos turi maža jaunų darbo vietų pasiūla, mažas išsilavinusių žmonių skaičius.

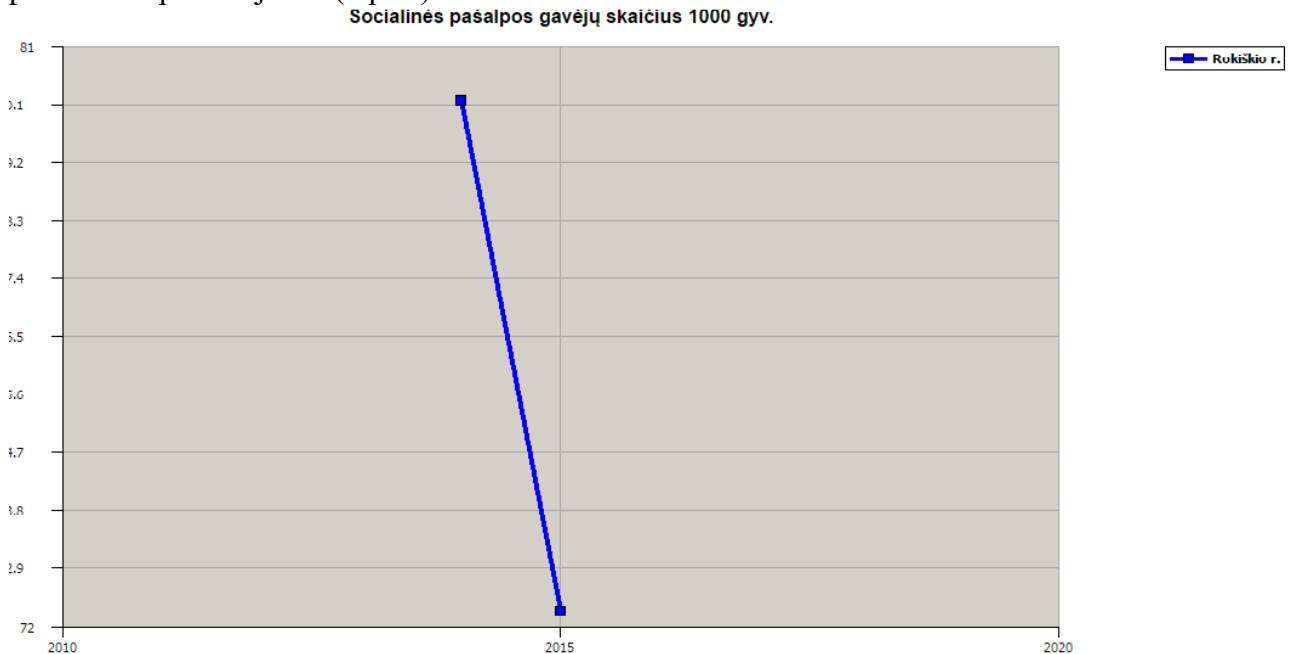
1 pav. Rokiškio rajono savivaldybės ilgalaikio nedarbo lygis (proc.) 2015 metais

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

2.1.2 Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyv.

Lietuvoje iš 1000 gyventojų beveik 40 asmenų gauna socialinę pašalpą. Didžioji dalis savivaldybių (32) viršijo šalies vidurkį. Tokios savivaldybės, kaip Anykščių r., Šalčininkų r., Lazdijų r., Lietuvos vidurkį viršijo apie 2 kartus. Lazdijų r. savivaldybė pirmauja blogąja prasme šiuo rodikliu 89,5/1000 gyv. Mažiausias rodiklis yra Vilniaus r. savivaldybėje – 17,0/1000 gyv.

Dėl registruoto ilgalaikio nedarbo lygio Rokiškio rajono savivaldybėje 2015 m. esti 72,24 asmenys 1000 gyventojų socialinės pašalpos gavėjų, o 2014 metais rodiklis siekė 80,17. Palyginti Rokiškio rajono savivaldybės socialinės pašalpos gavėjų skaičių 2014 ir 2015 metais, pastebimas pamažėjimas (2 pav.)

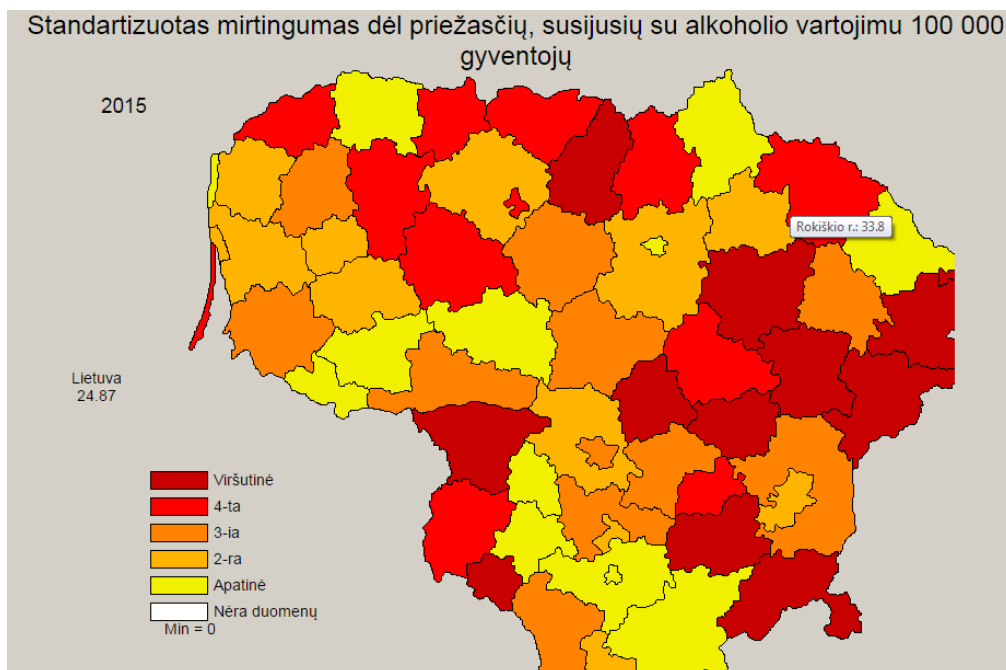
2 pav. 2014 ir 2015 metų Rokiškio rajono savivaldybėje socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyventojų

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Siekiant įgyvendinti LSP tikslo **„Formuoti sveiką gyvenimą ir jos kultūrą“** uždavinį Rokiškio rajono savivaldybėje, būtina atkreipti dėmesį į Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15) 100 000 gyv. rodiklį. Uždavinio „Sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą“.

2.1.3 Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15) 100 000 gyv.

Alkoholio vartojimas sukelia sunkias socialines pasekmes bei sveikatos sutrikimus, kurie gali sąlygoti mirtį. Tai skrandžio, kepenų bei kasos ligos, atsitiktiniai ir tyčiniai apsinuodijimai, vaisiaus ir naujagimio patologijos, psichikos ir elgesio sutrikimai, epilepsiniai sindromai, polineuropatijos, miopatijos ir kt. Standartizuotas mirtingumo rodiklis dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, buvo didesnis Rytinėje Lietuvos dalyje (žiūrėti 3 pav.). Iš viso pastaraisiais metais Lietuvoje dėl alkoholio vartojimo mirė 732 asmenys (mirtingumo rodiklis – 25,2/100 000 gyv.).

3 pav. Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyv.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Kaip matome žemiau pateiktame 4 pav., 2014 metais Rokiškio rajono savivaldybės rodiklis siekė 33,02, o jau 2015 metais kilstelėjo iki 33,8. Reikia imtis visų įmanomų būdų, jog Rokiškio rajono gyventojai vartotų mažiau alkoholio ir kurtų darnias šeimas, nes žmonės, kurie nuolat vartoja alkoholį, tampa dirglūs, įkyrūs, agresyviai elgiasi.

4 pav. Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyventojų Rokiškyje 2014-2015 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

3 lentelė. „Lietuvoje legalių alkoholinių gėrimų suvartojimas, tenkantis vienam gyventojui, legalių alkoholinių gėrimų suvartojimas, tenkantis vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui nuo 2003 m. iki 2015 m.“

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Legalių gėrimų suvartojimas litrais vienam gyventojui, absoliutaus alkoholio	9,3	10,1	10,4	11,1	11,7	11,8	11,1	11,5 **	12,5 **	12,6 **	12,4 **	12,1 **	12,0 *
Legalių gėrimų suvartojimas litrais vienam 15 m. ir vyresniam gyventojui, absoliutaus alkoholio	11,3	12,2	12,5	13,2	13,9	13,9	13,1	13,5 **	14,7 **	14,7 **	14,5 **	14,2 **	14,0 *

Šaltinis: Statistikos departamentas

Duomenų paaiškinimas:

** - tai patikslinti ir perskaičiuoti duomenys;

*- tai išankstiniai duomenys.

Kaip matome iš 3 lentelėje pateiktų duomenų, jog bėgant metams Lietuvoje statistika, susijusi su alkoholio vartojimu, beveik nekinta. 2015 metais alkoholinių gėrimų vartojimas, tenkantis vienam gyventojui litrais, – 12, o paaugliams nuo 15 metų ir vyresniems – dviem litrais daugiau nei suaugusiems. 2015 metais, palyginti su 2003 metais, vienam asmeniui tenka beveik 3 litrais daugiau absoliutaus alkoholio nei buvo prieš 12 metų (9,3).

4 lentelė. Rodikliai sutampantys su 2014 m. ir 2015 m.

2014 m.	2015 m.
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	
Mokyklinio amžiaus vaikai, nesimokantys mokykloje 1000 vaikų	
Sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	
Standartizuotas mirtingumas dėl priešasčių, susijusių su narkotikų vartojimu (F11, F12, F14, F15, F16, F19, X41, X42, X61, X62, Y11, Y12) 100 000 gyv.	
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	
Rodikliai, kurie pasikeitė iš 2014 m. į 2015 m. (Žali rodikliai tapo geltona arba raudona spalva)	Rodikliai, kurie pasikeitė iš 2014 m. į 2015 m. (Buvo pablogėjimas, bet tapo geri.)
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	Transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius (V00-V99) 100 000 gyv.
Apskričių ir savivaldybių gyventojų, kuriems suteiktos stacionarinės paslaugos (be stacionaro dienos atveju), skaičius 1000 gyv.	Susižalojimai dėl nukritimų (W00-W19) 65+ amžiaus grupėje 10 000 gyv.
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyv.	Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai) 100 000 gyv.
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv.	Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20- B24, Z21, A50-A54, A-56) 10 000 gyv.
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos prevencinėje programoje 2013-2014 m.	
Rodikliai sutampantys su 2014 m. ir 2015 m.	
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1000 vaikų	
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyv.	
Standartizuotas mirtingumas dėl atsitiktinių paskendimų (W65-W74) 100 000 gyv.	
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių	
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv.	

Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15) 100 000 gyv.	
Tikslinės populiacijos (6-14 m.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc.	
Šeimos gydytojų skaičius 10000 gyv.	
Rodikliai, kurie pasikeitė iš 2014 m. į 2015 m. (Raudoni rodikliai tapo geltoni)	Rodikliai, kurie pasikeitė iš 2014 m. į 2015 m. (Žali arba geltoni rodikliai tapo raudoni)
Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1000 gyv.	Standartizuotas mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyv.	Standartizuotas mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V00-Y89) 100 000 gyv.
Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C96) 100 000 gyv.	Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv.;
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	Ilgalaikio nedarbo lygis

3. MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GYVENSENOS TYRIMAS

2016 metais visose Rokiškio rajono mokyklose vyko mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo tyrimas. Rokiškio rajono savivaldybėje dalyvavo 663 mokiniai. Tiriamieji – visi 5, 7 ir 9 klasių mokiniai. Iš viso tyrime dalyvavo 58 iš 60 savivaldybių, iš kurių buvo apklausti 38 039 mokiniai.

1. Sveikatos vertinimas ir laimingumas

Atlikus tyrimą, galima teigti, jog Rokiškio rajono mokyklų vaikai jaučiasi laimingi arba labai laimingi, galvodami apie savo dabartinį gyvenimą, sudarė 84,6 proc. (palyginti su Lietuvos vidurkiu, 0,9 proc. mažiau). Vaikai, vertinantys savo sveikatą puikiai arba gerai, sudarė 82,0 proc., o Lietuvos vidurkis buvo 2 proc. mažesnis (84,0 proc.).

2. Sveikatos elgsena

2.1. Fizinis aktyvumas ir pasyvus laisvalaikis

Mokyklinio amžiaus vaikai (toliau – vaikai), kurie ne pamokų metu kasdien sportuoja apie 60 min. ir ilgiau, Rokiškio r. sudarė 10,1 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu – 9,6 proc. Tai rodo, jog Rokiškio rajono vaikai daugiau sportuoja, palyginti su visais šalies vaikais, nors procentai iš tiesų žemi.

Vaikai, kurie vidutiniškai 4 val. ir daugiau per dieną žiūri televizorių, sudarė – 21,3 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu – 18,6 proc. Tai rodo, jog Rokiškio rajone per ilgai vaikai laiko praleidžia prie televizorių ekranų.

2.2. Mitybos įpročiai ir burnos higiena

Vaikai, kurie kasdien valgo pusryčius, sudarė 44,1 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu, – 46,5 proc., tai rodo, jog Rokiškio rajono mokiniai dažniau rytais pusryčiauja.

Vaikai, kurie bent kartą per dieną valgo vaisius, sudarė 32,8 proc., o Lietuvos vidurkis – 37,4 proc., tai rodo, jog Rokiškio rajono vaikai mažai vartoja vaisių.

Vaikai, kurie bent kartą per dieną valgo daržoves, sudarė 31,4 proc., o Lietuvos vidurkis taip pat didesnis – 35,1 proc. Matome, jog vaisių ir daržovių Rokiškio rajono mokiniai suvartoja žymiai mažiau, palyginti su kitomis savivaldybėmis.

Vaikai, kurie valosi dantis šepetėliu ir pasta daugiau nei kartą per dieną, sudarė daugiau nei pusę mokinių – 55,4 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu – 55,3 proc., tai yra beveik tiek pat, kaip ir daugumoje savivaldybių.

3. Rizikingas elgesys

3.1. Tabako gaminių bei elektroninių cigarečių vartojimas

Vaikai, kurie per 12 paskutinių mėnesių bent kartą rūkė tabako gaminius, Rokiškio rajono mokyklose sudarė 13,4 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu procentai buvo didesni, tai yra 15,4 proc. Tai rodo, jog Rokiškio rajono mokiniai rūko mažiau nei kitų savivaldybių mokiniai.

Vaikai, kurie per 12 paskutinių mėnesių bent kartą rūkė elektronines cigaretes, Rokiškio rajono mokyklose sudarė 15,1 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu – 13,2 proc. Tai rodo, jog Rokiškio rajono mokiniai rūko daugiau nei kitų savivaldybių mokiniai. Blogiausi rodikliai yra Birštono savivaldybėje – 23,4 proc. mokinių rūkė elektronines cigaretes.

Vaikai, kurie per 30 paskutinių dienų rūkė tabako gaminius, sudarė 11,2 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu procentai buvo mažesni – 7,9 proc.

Vaikai, kurie per 30 paskutinių dienų rūkė elektronines cigaretes, Rokiškio rajono mokyklose sudarė 10,0 proc., o Lietuvos vidurkis vėl mažesnis – 7,4 proc.

3.2. Alkoholio vartojimas

Vaikai, kurie per paskutinius 12 mėnesių vartojo alkoholinius gėrimus, Rokiškio rajono mokyklose sudarė 26,1 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu – 27,0 proc. Rokiškio rajone alkoholinių gėrimų vartojimas yra rimta problema 7 klasių mokiniams, nes 25,2 proc. vartojo alkoholinius gėrimus (palyginti su Lietuvos vidurkiu procentai buvo didesni, tai yra 23,7 proc.), o 9 klasės – net pusė apklaustųjų vartojo alkoholį. Bet ir šie rodikliai, palyginti su kitomis savivaldybėmis, nėra blogiausi Lietuvoje. Rietavo savivaldybės mokiniai sudarė net 39,9 proc., o iš jų 9 klasės moksleiviai,

vartojantys alkoholį per 12 mėn., sudarė net 72 proc. visų apklaustųjų.

Vaikai, kurie per paskutines 30 dienų vartojo alkoholinius gėrimus, Rokiškio rajono mokyklose sudarė 13,1 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu – 14,1 proc. Tai rodo, jog Rokiškio rajono vaikai mažiau vartojo alkoholinius gėrimus per paskutines 30 dienų. Bet 7 klasių mokiniai ir šiuo atveju suvartoja daugiau alkoholinių gėrimų (13,8 proc., kai Lietuvos vidurkis buvo 2,8 proc. mažesnis, t. y. 11,0 proc.).

3.3. Marihuanos (kanapės, „žolės“) bei kitų narkotinių medžiagų vartojimas

Vaikai, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą vartojo marihuaną ar hašišą (kanapės, „žolę“), Rokiškio mokyklose sudarė – 3,2 proc. (Lietuvos vidurkis – 2,9 proc.). Tai rodo, jog Rokiškio rajone marihuanos ar hašišos vartojimas yra rimta problema 9 klasių mokiniams. Blogiausi rodikliai buvo Jonavos savivaldybėje (5,8 proc.).

Vaikai, kurie per paskutinius 30 dienų vartojo marihuaną ar hašišą (kanapės, „žolę“), sudarė 2,4 proc. (Lietuvos vidurkis – 1,7 proc.). Tai rodo, jog esame tarp didžiausiai vartojančių. 7 ir 9 klasių mokiniai viršija Lietuvos vidurkį.

Vaikai, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą vartojo narkotikus, išskyrus marihuaną ar hašišą (kanapės, „žolę“), sudarė 1,5 proc. (Lietuvos vidurkis – 1,2 proc.). Taigi 7 ir 9 klasių mokiniai viršija Lietuvos vidurkį.

Vaikai, kurie per paskutinius 30 dienų vartojo narkotikus, išskyrus marihuaną ar hašišą (kanapės, „žolę“), sudarė 0,9 proc. (Lietuvos vidurkis – 1,0 proc.). 7 ir 9 klasių mokiniai viršija Lietuvos vidurkį. 9 klasių mokiniai sudarė 1,8 proc., kai Lietuvos vidurkis buvo 1,6 proc.

3.4. Atšvaitų tamsiu paros metu, saugos diržų naudojimas automobilyje naudojimas

Vaikai, kurie visada tamsiuoju paros metu nešiojo atšvaitus, sudarė 21,3 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu – 27,1 proc. Tai rodo, jog Lietuvoje iš 100 proc. visų savivaldybių apklaustųjų vaikų tik maža dalis vaikų visada nešioja atšvaitus tamsiu paros metu.

Vaikai, kurie visada segėjo saugos diržą važiuodami automobilyje, sudarė 69,9 proc., palyginti su Lietuvos vidurkiu – 74,2 proc. Tai rodo, jog 30,1 proc. rajono mokinių, važiuodami automobiliuose, nesegi saugos diržų. Džiugu, jog didžioji dalis vaikų saugiai važiuoja automobiliais kartu su savo tėvais.

3.5. Patyčios

Vaikai, iš kurių tyčiojosi per paskutinius du mėnesius, Rokiškio rajone sudarė 47,7 proc. (šiek tiek viršijo Lietuvos vidurkį – 41,0 proc.). Palyginti su kitomis savivaldybėmis, Rokiškio rajonas mažai kuo skiriasi nuo kitų savivaldybių.

Vaikai, kurie patys tyčiojosi per paskutinius du mėnesius, Rokiškio rajone sudarė 47,7 proc. (Lietuvos vidurkis (Lietuvos vidurkis – 44,3 proc.). Tai rodo, jog beveik pusė Rokiškio rajono mokinių patys tyčiojasi iš kitų vaikų. Kitose savivaldybėse, kaip Kaišiadorių raj., Neringos sav., Šalčininkų raj., Varėnos raj., Vilkaviškio raj., tyčiojasi dar daugiau mokinių. Tai yra rimta problema visose Lietuvos mokyklose.

Agresijos užuomazgos dažnai glūdi šeimose. Jei tarp suaugusių vyrauja smurtas, pyktis, pažeminimai, tokiose šeimose augę vaikai ateina į mokyklą su nesąmoningu agresyvumu, nusiteikę su visais peštis.

Išvada. Išnagrinėjusios šiuos rodiklius, galime teigti, jog Rokiškio rajono mokyklų 5, 7 ir 9 klasių mokiniai jaučiasi laimingi, galvodami apie savo dabartinį gyvenimą (o tai gyvenime yra labai svarbu), dalis mokinių mėgsta sportuoti po pamokų. Rokiškio rajono 5 klasių mokiniai mažai vartoja alkoholinių gėrimų. Didesnė dalis mokinių valo dantis daugiau nei kartą per dieną, važiuodami automobiliais segi saugos diržus.

Blogesni Rokiškio rajono rodikliai yra tokie pat, kaip ir visoje Lietuvoje (alkoholio ir tabako gaminių vartojimas, patyčios, per ilgas televizoriaus žiūrėjimas, atšvaitų nenešiojimas tamsiu paros metu). Rajono vaikai taip pat vartoja mažai vaisių ir daržovių, dalis mokinių nevalgo kasdien pusryčių. Šios išvardintos problemos aktualios visose Lietuvos mokyklose.

APIBENDRINIMAS

1. Remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2015 m. Rokiškio rajono savivaldybėje gyveno 32191 žmonės (palyginti su 2014 metais, 279 asmenimis mažiau). Gyventojų mažėjimą lemia neigiama migracija bei neigiama natūrali kaita (daugiau miršta negu gimsta).

2. Rokiškio rajono savivaldybėje reikia suteikti kuo daugiau galimybių įsidarbinti, kad sumažintumėme skurdo lygį ir nedarbą. Atsiradus naujoms darbo vietoms sumažėtų ir socialinių pašalpų gavėjų skaičius. Lietuvoje iš 1000 gyventojų beveik 40 asmenų gauna socialinę pašalpą. Rokiškio r. savivaldybės rodiklis 72,24/1000 gyv.

3. Rokiškio rajono savivaldybė patenka į didžiausių rodiklių sąrašą pagal mirtingumą dėl savižudybių, dėl išorinių priežasčių, dėl atsitiktinių paskendimų, dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, nuo kraujotakos sistemos ligų ir kūdikių mirtingumas (iki 1m.).

4. Teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis 1 kv. km Rokiškio r. sav., 397 kg. Rokiškio r. sav. 1 kv. km 11 kg (kieti), 386 kg (dujiniai ir skysti).

5. Tikslinės populiacijos (6–14 m.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, 2014–2015 m. Rokiškio r. savivaldybėje sudarė tik 9,96 proc. (dalyvavo pasyviai).

REKOMENDACIJOS

Siekiant užkirsti kelią įvairioms ligoms rekomenduojama:

- Aktyviai dalyvauti valstybinėse profilaktikos ir kontrolės programose (širdies ir kraujagyslių).
- Skatinti žmonių fizinį aktyvumą.
- Skatinti, kad žmonės gyventų sveikiau, atsisakytų žalingų įpročių, domėtusi sveika mityba.
- Skatinti gyventojus reguliariai lankytis pas šeimos gydytoją ir profilaktiškai tikrintis savo sveikatą.

Siekiant sumažinti socialinės pašalpos gavėjų ir mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičių siūloma:

- Suteikti visas įmanomas sąlygas, kad kuo daugiau žmonių turėtų stabilias mėnesines pajamas.
- Naujų darbo vietų kūrimas Rokiškio rajono gyventojams. Siekti, jog kuo daugiau jaunimo pasiliktų savo gimtinėje.
- Motyvuoti jaunos žmonės, kad įsigytų kokią nors profesiją, kad galėtų siekti karjeros ir lengviau susirastų darbo vietą.
- Suteikti galimybę mokytis tam jaunimui, kurie yra motyvuoti ir gabūs, bet neturi reikiamos finansinės padėties.

Siekiant sumažinti alkoholio vartojimą būtina:

- informuoti visuomenę, ypač jaunimą, apie alkoholio daromą žalą sveikatai ir aplinkai, norinčius atsisakyti nukreipti pas specialistus;
- vykdant alkoholinių gėrimų vartojimo prevenciją organizuoti šviečiamąją veiklą (akcijos, seminarai, konferencijos, paskaitos, informacijos sklaida), taip pat svarbu užtikrinti vaikų ir jaunimo užimtumą, aktyvų laisvalaikio praleidimą, skatinti tėvus daugiau laiko praleisti kartu su vaikais;
- skirti didesnę dėmesį ne tik šviečiamajai veiklai (seminarų, paskaitų organizavimas, informacinių leidinių parengimas), bet ir kitoms veiksmingoms prevencinės veiklos rūšims, ypač toms, kurių pagrindu užtikrinamas vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų užimtumas ir laisvalaikis;

- skatinti Rokiškio rajono savivaldybėje bendruomenę švęsti šventes be alkoholio.

Ataskaitą parengė

Rokiškio rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro visuomenės sveikatos stebėsenos specialistė Aurelija Šarkauskaitė, tel. (8 458) 52 055, el. paštas aurytee@gmail.com.